

Gilbert Achcar:

Libyen – en befogad och nödvändig diskussion ur ett anti-imperialistiskt perspektiv

[I artikeln nedan försvarar Gilbert Achcar, libanesisk marxist och sedan länge försvarare av befrielseörelserna i Mellanöstern, sin tidigare framförda uppfattning om FN-resolution 1973 och den därpå följande interventionen, och argumenterar för att inte gå mot FN:s initiativ på de strikta villkor under vilken det antogs. Från www.internationalviewpoint.org, mars 2011]

Brestfreden var... verkligen en kompromiss med imperialisterna, men just en sådan kompromiss var *absolut nödvändig* i en sådan situation... att ”principiellt” förkasta kompromisser, att förkasta varje möjlighet av kompromisser överhuvudtaget, hurdana de än är, det är en barnslighet som det är svårt att ens ta på allvar... Man måste förstå att analysera situationen och de konkreta villkoren för varje kompromiss eller varje art av kompromisser. Man måste lära sig att skilja en person, som gett banditerna pengar och vapen för att minska det onda banditerna förorsakar och underlätta deras gripande och arkebusering, från den person som givit banditerna pengar och vapen för att vara med och dela bytet. (Lenin, ”’Vänsterismen’ – kommunismens barnsjukdom”, *Valda verk i 10 band*, bd 9, s 394-396.)

Intervjun som jag gav till min gode vän Steve Shalom dagen efter att FN:s säkerhetsråd hade antagit resolution 1973, och som publicerades på *Znet* den 19 mars* orsakade en storm av debatter och alla möjliga sorters uttalanden – vänliga, ovänliga, starkt stödande, milt stödande, politiskt kritiska eller ursinnigt fientliga – som var långt mer omfattande än vad jag hade förväntat mig, än större eftersom den översattes och spreds på flera språk. Om det visar något så är det att folk upplevde att det var en viktig fråga som stod på spel. Så låt oss diskutera den.

Debatten om fallet Libyen är befogad och nödvändig för alla som delar en anti-imperialistisk ståndpunkt, försåvitt man inte tror att vi genom att upprätthålla våra principer slipper analysera varje speciell situation på ett konkret sätt och slå fast vår ståndpunkt i ljuset av våra faktiska bedömningar. Varje övergripande regel medger undantag. Även den övergripande regeln att de militära interventioner som FN godkänner är rent reaktionära och aldrig kan uppnå ett humanitärt eller positivt syfte. Bara för diskussionens skull: om vi kunde vrida tillbaka historiens hjul till perioden omedelbart innan folkmordet i Rwanda, skulle vi då gå mot en av FN godkänd militär intervention som genomförs för att förhindra det? Givetvis kommer många att säga att en intervention av imperialistiska/utländska styrkor riskerar att leda till många offer. Men kan någon vid sina sinnens fulla bruk tro att västmakterna skulle ha massakrerat mellan en halv och en miljon människor på 100 dagar?

Det är inte samma sak som att påstå att Libyen är Rwanda: om ett ögonblick ska jag förklara varför västmakterna inte brydde sig om Rwanda, eller inte bryr sig om dödsiffror i nivå med folkmord i Demokratiska republiken Kongo men intervenerar i Libyen. Jag hänvisar bara till fallet Rwanda för att visa att det finns utrymme för diskussion i konkreta fall även om man vidhåller orubbligt anti-imperialistiska principer. Argumentet att västs intervention i Libyen måste orsaka civila offer (jag skulle ur ett humanitärt perspektiv till och med bry mig om Gaddafis soldater) är inte avgörande. Det som avgör är jämförelsen mellan priset i mänskliga liv för denna intervention och kostnaden som skulle ha uppstått om den inte hade ägt rum.

För att göra ännu en extrem jämförelse för att visa diskussionens hela spännvidd: kunde nazismen ha besegrats med icke-våldsmetoder? Var inte de metoder som de allierade trupperna använde själva grymma? Bombade de inte hänsynslöst Dresden, Tokyo, Hiroshima och Nagasaki och dödade ett enormt antal civila? Skulle vi nu inte efterklokt säga att den anti-imperialistiska rörelsen i Storbri-

* På svenska på www.marxistarkiv.se – öa.

tannien och USA skulle ha organiserat kampanjer mot deras länders inblandning i världskriget? Eller anser vi fortfarande att den anti-imperialistiska rörelsen hade rätt när den inte gick mot kriget mot axelmakterna (precis som den hade rätt när den var mot det föregående kriget, världskriget 1914-1918), men att den skulle ha bedrivit kampanjer mot alla omfattande skador som medvetet tillfogades civilbefolkningen utan någon uppenbar grund för att kunna besegra fienden?

Nog med jämförelser. De är alltid ämne för oändliga debatter, även om de fyller det goda syftet att visa att det kan finnas situationer där det kan uppstå diskussion, situationer där man måste ge sig för banditer eller ringa polisen, etc. De visar att det helt enkelt är ohållbart att tro att alla sådana åsikter automatiskt ska förkastas som ett "principbrott", utan att göra sig omakett att bedöma de konkreta omständigheterna. I annat fall skulle det se ut som om den anti-imperialistiska rörelsen i västländerna bara var intresserad av att gå mot sina egna regeringar utan att bry sig ett dyft om hur det går för andra befolkningar. Det är inte längre anti-imperialism utan isoleringspolitik à la extremhögern: den "låt det gå åt helvete för dem och lämna oss i fred"-inställning som Patrick Buchanan ger uttryck för.* Så låt oss i lugn och ro utvärdera den konkreta situation som det handlar om idag.

Vi ska börja med karaktären på Gaddafis regim. Här lämnar fakta inte något utrymme för befogad oenighet. Jag diskuterar det bara för att uppmärksamma de som, i god tro eller av ren okunnighet, tror att Gaddafi är progressiv och anti-imperialist. Gaddafi började förvisso som en relativt progressiv anti-imperialistisk populistisk diktator, som 1969 ledde en militärkupp mot den libyska monarkin och efterliknade den egyptiska kupp som störtade monarkin där 1952. Hans första hjälte var Gamal Abdel-Nasser, även om hans regim till en början stod mer till höger ideologiskt, med mycket större betoning av religionen (senare låtsades Gaddafi göra en ny tolkning av islam). Mycket tidigt började han rekrytera folk från fattigare länder som legosoldater i sina väpnade styrkor, till en början den islamiska legion som han upprättade.

I början av 1970-talet förkunnade han att han ersatte de befintliga lagarna med sharia, och strax efter började han härma den kinesiska "kulturrevolutionen" med sin egen islamiska version av *Maos lilla röda: den Gröna boken*. Han härmade också "kulturrevolutionens" anspråk att införa "direkt demokrati" genom att skapa ett system av "folkkommittéer" som sades omvandla Libyen till en "stat för massorna" – i själva verket en stat där en rekordstor andel av befolkningen stod på säkerhetstjänstens avlöningslista. Mer än 10% av den libyska befolkningen var "informatörer" som fick lön för att övervaka resten av samhället. Gaddafi fängslade eller avrättade regimmotståndare i stor skala, inklusive flera av de officerare som hade deltagit tillsammans med honom under störtandet av monarkin. I slutet av 1970-talet beslutade han sig för att omvandla den libyska ekonomin till en blandning av statskapitalism i storföretagen och privatkapitalism med "arbetarmedverkan" i mindre företag. Även arrenden och detaljhandel avskaffades (till och med frisörerna nationaliserades!). En del av statens oljeinkomster användes också för att förbättra de libyska medborgarnas levnadsvillkor, en "revolutionär" version av det sätt på vilket en del av monarkierna vid Persiska viken med höga oljeinkomster per capita tillgodoser sina egna medborgares behov för att köpa sig en social stödgrupp – samtidigt som de precis som i Libyen behandlar gästarbetarna som utgör en betydande del av arbetsstyrkan och befolkningen illa.

Inför det katastrofala resultatet av sin felaktiga politik och krisen i Sovjetunionen, som han var beroende av för vapenköp, låtsades Gaddafi under påföljande årtionde efterlikna Gorbatsjovs perestrojka, och han liberaliserade Libyens ekonomi men knappast det politiska livet. Hans nästa större politiska omsvängning ägde rum 2003. I december detta år kom han till Bushs och Blairs hjälp, och förkunnade att han hade beslutat sig för att avsäga sig sina program för massförstörelsevapen. Det var en i högsta grad nödvändig puff för att göra Irak-invasionen trovärdig som ett sätt att stoppa spridningen av massförstörelsevapen. Plötsligt förvandlades Gaddafi till en respektabel

* **Patrick Buchanan** ställde 1992 upp i primärvalet till presidentvalet i USA på ett uttalat högerprogram, inklusive minskad invandring, mot homosexuellas rättigheter, mot abort, multikultur, etc. När han inte gick vidare från dessa primärval stödde han istället Bush – öa.

ledare och han gratulerades varmt, och Condoleezza Rice återopade honom som förebild. Den ena efter den andra av västs ledare flockades i Libyen för att besöka honom i hans tält och sluta lönsamma kontrakt. Den som knöt de närmaste relationerna med honom är den italienske högerextrema och rasistiska premiärministern Silvio Berlusconi: hans vänskap med Gaddafi var inte bara ytterst fruktbar ekonomiskt. 2008 slöt de ett av senare tiders mest smutsiga avtal, och kom överens om att fattiga båtflyktingar från den afrikanska kontinenten som gensköts av italienska örlogsfartyg när de försökte nå Europas kust skulle överföras direkt till Libyen istället för att tas med till italienskt territorium, där man skulle varit tvungna att undersöka om de hade rätt till asyl. Detta avtal var så effektivt att det minskade antalet asylsökande till Italien från 36.000 år 2008 till 4.300 år 2010. Det fördömdes av FN:s flyktingkommissarie, men förgäves.

Tanken att västmakterna ingriper i Libyen därför att de vill störta en regim som är mot deras intressen är helt enkelt befängd. Lika befängd är tanken att de är ute efter lägga vantarna på den libyska oljan. I själva verket är hela skalan av olje- och bensinbolag i väst aktiva i Libyen: Italiens ENI, det tyska Wintershall, det brittiska BP, Frankrikes Total och GCF Suez, de amerikanska bolagen ConocoPhillips, Hess och Occidental, det engelsk-holländska Shell, Spaniens Repsol, Kanadas Suncor, norska Statoil, etc. Varför intervenerar då västmakterna i Libyen idag och inte i Rwanda igår och inte i Kongo igår och idag? Gentemot de som försökte vara smartare än oss genom att säga att vi ”förenklade” har jag hela tiden energiskt hävdad att invasionen av Irak handlade ”om olja”, och förvänta er inte att jag kommer att argumentera att det inte handlar om olja nu också. Det gör det definitivt. Men hur?

Min syn på det är följande. Efter att under några veckor ha betraktat Gaddafis fruktansvärt brutala och blodiga förtryck av upproret som inleddes i mitten av februari – bedömningarna av antalet döda sträckte sig i början av mars från 1.000 till 10.000 (den sistnämnda siffran stod Internationella domstolen för), medan den libyska oppositionens bedömningar låg mellan 6.000-8.000 – så blev regeringarna i väst, liksom för övrigt alla andra, övertygade om att Gaddafis kontrarevolutionära offensiv som hade nått utkanterna av Libyens andra största stad Benghazi (mer än 600.000 invånare) betydde att en slakt i masskala var överhängande. För att antyda vad sådana förtryckarregimer kan göra sig skyldiga till, tänk bara på det faktum att Syriens förtryck av upproret i staden Hama 1982, en stad som hade mindre än en tredjedel av Benghazis befolkning, resulterade i mer än 25.000 döda. Om en sådan massaker hade ägt rum och Gaddafis regim som ett resultat av det hade konsoliderat sig, så skulle västs regeringar inte ha haft något annat alternativ än att införa sanktioner och ett oljeembargo mot hans regim.

De förhållanden som rådde på oljemarknaden på 1990-talet karakteriserades av sjunkande priser, på samma gång som USA genomgick sin längsta ekonomiska tillväxt någonsin, Clintonperiodens uppsving som upprätthölls av bostadsbubblan. Under det decenniet var det väldigt bekvämt för Washington och dess allierade att upprätthålla ett embargo mot Irak (nästan till priset av folkmord). Först i slutet av detta årtionde började oljemarknaden gå från sjunkande till högre priser, och allt pekade på att det var av strukturell natur, med andra en tendens till prisökning på lång sikt. Och det är inte någon slump att George W Bush och hans polare då blev för en ”regimförändring” i Irak. Ty det var villkoret för att Washington skulle häva embargot mot ett land som hade slutit sina viktigaste oljeavtal med franska, ryska och kinesiska intressen (de tre främsta motståndarna mot invasionen i FN:s säkerhetsråd – överraskande nog!).

De nuvarande förhållandena på världens oljemarknad kännetecknas förvisso av att oljepriserna, som kortvarigt hade fallit under inverkan av den internationella krisen, hade börjat stiga igen flera månader innan den revolutionära vågen i Nordafrika och Mellanöstern. Och det samtidigt som den ekonomiska världskrisen inte lösts, och genomgår en ytterst bräcklig fingerad återhämtning. Under dessa villkor är ett oljeembargo mot Libyen helt enkelt inte något alternativ. Man var tvungna att förhindra massakern. För västmakterna blev det bästa scenariot att regimen skulle falla och man på så sätt skulle bli av med problemet att hantera den. För dem vore det ett mindre ont alternativ om

det blev ett varaktigt dödläge och en faktisk uppdelning av landet mellan väst och öst, med en återupptagen oljeexport från båda regionerna eller bara från de viktigaste fälten under rebellernas kontroll i öst.

Till dessa överväganden ska följande hänsyn läggas: det är orimligt och ett exempel på ytterst grov ”materialism” att avfärda den allmänna opinionens tryck mot regeringarna i väst såsom varande ovidkommande, i detta fall särskilt de närbelägna europeiska regeringarna. När de libyska upprorsmakarna mer och mer enträget uppmanade världen att ge dem en flygförbudszon för att uppväga Gaddafistyrkornas främsta fördel, och opinionen i väst såg händelserna på TV – och gjorde det omöjligt att en massaker i masskala skulle förbli dold, vilket ofta varit fallet på andra ställen (som den ovan nämnda Hama, till exempel, eller Demokratiska republiken Kongo) – så skulle regeringarna i väst inte bara ha ådragit sig sina medborgares ilska, utan fullständigt ha äventyrat sin förmåga att åberopa humanitära förevändningar för framtida imperialistiska krig som de på Balkan eller i Irak. Både deras ekonomiska intressen och trovärdigheten för deras egen ideologi stod på spel. Och trycket från den allmänna opinionen i arabvärlden spelade verkligen en roll för Arabförbundets uppmaning om en flygförbudszon över Libyen, även om det inte kan finnas några tvivel om att de flesta arabregimerna ville att Gaddafi skulle slå ner upproret och därmed slå tillbaka den revolutionära våg som sedan början av året har svept över hela regionen och skakat om deras egna regimer.

Nå, vad ska vi göra med det? Ett massuppror som stod inför ett alltför verkligt hot om en massaker i stor skala krävde en flygförbudszon för att hjälpa dem att gå mot den kriminella regimens offensiv. Till skillnad från de Milosevicfientliga styrkorna i Kosovo krävde de inte att utländska trupper skulle ockupera deras land. Tvärtom hade de goda skäl att inte lita på sådana trupplaceringar: deras medvetenhet, i ljuset av Irak, Palestina, etc, att världsmakterna har imperialistiska avsikter, liksom deras egna erfarenheter av hur samma världsmakter hade haft det gemytligt ihop med tyrannen som förtryckte dem. De avvisade uttryckligen all utländsk intervention på marken, och bad bara om flygskydd. Och resolutionen från FN:s säkerhetsråd uteslöt på deras begäran uttryckligen ”varje form av utländska ockupationstrupper på någon del av Libyens territorium”.

Jag tänker inte uppehålla mig vid de oacceptabla argumenten från de som försöker sprida tvivel om karaktären på upprorets ledning. Det är oftast samma personer som anser att Gaddafi är progressiv. Upprorets ledare är en blandning av politiska och intellektuella demokrater och människorättsaktivister, varav vissa har suttit många år i Gaddafis fängelser, personer som bröt med regimen för att ansluta sig till upproret, och företrädare för den libyska befolkningens mångfald av regioner och stammar. Programmet de enas kring handlar om demokratiska förändringar – politiska friheter, mänskliga rättigheter och fria val – precis som alla de andra upproren i regionen. Och om det är oklart hur ett Libyen efter Gaddafi kommer att se ut, så är två saker säkra: det kan inte bli värre än Gaddafis regim, och det kan inte bli sämre än det mycket mer sannolika scenariot med muslimska brödraskapets avgörande roll i Egypten efter Mubarak, som vissa använde som argument för att stöda den egyptiske diktatorn.

Kan någon som påstår sig tillhöra vänstern bara bortse från en folklig rörelses vädjan om skydd, till och med hjälp av de imperialistiska banditpoliserna, när den sorts beskydd de begär inte är av en sort som kan användas för att utöva kontroll över deras land? Med min syn på vad vänster är, absolut inte. Inga verkligt progressiva personer kunde bara bortse från upprorets begäran om beskydd – om de inte, vilket är alltför vanligt inom vänstern i väst, bara bortser från omständigheterna och det överhängande hotet om en masslakt, och bara bryr sig om hela situationen först när deras egen regering blev indragen, då deras (normalt hälsosamma, skulle jag vilja tillägga) reflex att gå mot inblandning utlöstes. Varje gång anti-imperialister gick mot västledda militära interventioner som använde förevändningen att de skulle förhindra massaker, så pekade de ut alternativ som visade att västregeringarnas val att ta till våld bara härrörde ur deras imperialistiska planer.

Det fanns en lösning av Kosovokrisen som inte innefattade våld: för det första det erbjudande som

Jeltsins ryska regering gjorde i augusti 1998 om en internationell styrka för att få till stånd en politisk lösning som gemensamt skulle genomdrivas av Moskva och Washington. Den vidarebe-
fordrades av USA:s dåvarande sändebud till NATO Alexander Vershbow, och ignorerades bara i Washington. Samma sak kan tilläggas om februari 1999. Serbernas och NATO:s ståndpunkter skiljde sig åt, men de var förhandlingsbara, vilket visade sig efter 78 dagars bombningar, då FN:s resolution blev en kompromiss mellan dem. Det fanns ett sätt att få Saddam Hussein att dra tillbaka sina trupper från Kuwait utan våld: frånsatt det faktum att han inte särskilt länge kunde stå emot de sanktioner som pålades hans regim för att tvinga bort honom, så erbjöd han sig att förhandla om ett tillbakadragande. Washington föredrog att krossa landets infrastruktur och skicka ”tillbaka det till stenåldern”, som rapportören till FN:s säkerhetsråd beskrev landets situation efter kriget 1991.

Vilka alternativ fanns då till flygförbudszonen i fallet Libyen? Inga övertygande. Samma dag som FN:s säkerhetsråd röstade om sin resolution befann sig Gaddafis trupper redan i Benghazis utkanter och hans flygvapen angrep staden. Inom några få dagar kunde de ha intagit Benghazi. De som ställs inför denna fråga ger föga övertygande svar. Om Gaddafi hade varit villig att tillåta fria val så hade man kunnat tänka sig en politisk lösning, men det var han inte. Han och hans son Saif gav inte upproret några andra val än att ge upp (med löften om en amnesti som ingen kunde lita på) eller ”inbördeskrig”. Jag tänker bortse från de som säger att befolkningen i Benghazi kunde ha flytt till Egypten och ta sin tillflykt där! Det är inte värdigt någon kommentar. Jag tänker också bortse från de som säger att bara arabiska arméer skulle ha ingripit, som om en intervention av egyptiska eller saudiska väpnade styrkor eller liknande skulle ha lett till färre förluster och skulle ha inneburit mindre imperialistiskt inflytande över processen i Libyen. Det svar som låter mest övertygande är det som förespråkar vapenleveranser till upprorsmakarna. Men det var inte något rimligt alternativ.

Det gick inte att organisera några effektiva vapenleveranser på 24 timmar – speciellt om man tänker sig avancerade luftvärnsrobotar! Det var inget alternativ till den förutspådda massakern. I avsaknad av någon annan rimlig lösning var det under dessa förhållanden helt enkelt moraliskt och politiskt fel av någon inom vänstern att gå mot flygförbudszonen, eller med andra ord att gå mot upprorets begäran om en flygförbudszon. Och det är fortfarande moraliskt och politiskt fel att kräva ett upphävande av flygförbudszonen – så länge Gaddafi är förmögen att använda sitt flygvapen. Utan det skulle ett upphävande av flygförbudszonen innebära seger för Gaddafi, som då skulle börja använda sina flygplan igen och krossa upproret ännu mer våldsamt än han var beredd till tidigare. Å andra sidan ska vi definitivt kräva att bombningarna upphör när Gaddafis flygresurser har neutraliserats. Vi bör kräva klarhet om vilka flygvapenstyrkor Gaddafi har kvar, och – om han fortfarande har tillgång till några – vad som krävs för att neutralisera dem. Och vi ska gå mot att NATO omvandlar sig till en fullvärdig deltagare på marken utöver de första slag mot Gaddafis pansar som krävdes för bromsa hans trupppoffensiv mot rebellstäderna i väst – till och med om upprorsmakarna skulle uppmana NATO att delta eller välkomna det.

Innebär detta att vi måste och fortfarande ska stöda FN:s säkerhetsråds resolution 1973? Inte alls. Det var en mycket dålig och farlig resolution, just på grund av att den inte slog fast tillräckliga garantier mot överträdande av mandatet att skydda libyska civila. Resolutionen lämnar alltför stort utrymme för tolkningar och kan användas för att driva igenom imperialistiska planer som går utöver att skydda och vidare till att blanda sig i Libyens politiska framtid. Den gick inte att stöda utan måste kritiseras för sina tvetydigheter. Men inte heller gick det att gå mot den, i betydelsen att gå mot flygförbudszonen och ge intryck av att man inte brydde sig om de civila och upproret. Vi kunde bara uttrycka våra starka förbehåll. När väl interventionen inleddes borde de anti-imperialistiska krafternas roll ha varit att noggrant övervaka den och fördöma alla aktioner som drabbade civila där man kunde ha vidtagit åtgärder för att undvika sådana dödsfall, liksom alla koalitions aktioner som inte har någon logisk grund att skydda civila. Men en artikel i resolutionen borde vi definitivt ha gått emot: den som slår fast vapenembargot mot Libyen, om det innebär landet och inte bara Gaddafis regim. Vi borde tvärtom kräva att man så snabbt som möjligt öppet och i massiv skala

levererar vapen till upprorsmakarna så att de inte längre behöver direkt utländskt militärt stöd.

En sista kommentar: vi har i så många år fördömt imperialistmakernas hyckleri och dubbelmoral och pekat på det faktum att de inte förhindrade det bara alltför verkliga folkmordet i Rwanda medan de ingrep för att stoppa det föregivna "folkmordet" i Kosovo. Det antydde att vi tyckte att det skulle ha genomförts en internationell intervention för att förhindra eller stoppa folkmordet i Rwanda. Vänstern bör absolut inte förkunna så absoluta "principer" som att "vi är mot militära ingripande från västmakterna oavsett omständigheterna". Det är inte en politisk ståndpunkt utan ett religiöst tabu. Man kan med säkerhet slå vad om att den nuvarande interventionen i Libyen kommer att visa sig vara ytterst besvärande för imperialistmakterna i framtiden. Som de delar av USA:s etablissmang som gick mot landets intervention med rätta varnade för: nästa gång Israels flygvapen bombar någon av sina grannar, vare sig det är Gaza eller Libanon kommer folk att kräva en flygförbudszon. Jag kommer i alla fall att kräva det. Det borde organiseras demonstrationer utanför FN i New York för att kräva det. Vi borde alla vara beredda på att göra det, och nu med ett kraftfullt argument.

Vänstern bör lära sig att avslöja imperialismens hyckleri genom att använda samma moraliska vapen mot den som den själv cyniskt utnyttjar, istället för att göra detta hycklande ännu mer effektivt genom att verka som om man inte bryr sig om moraliska överväganden. Det är de som har dubbelmoral, inte vi.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)